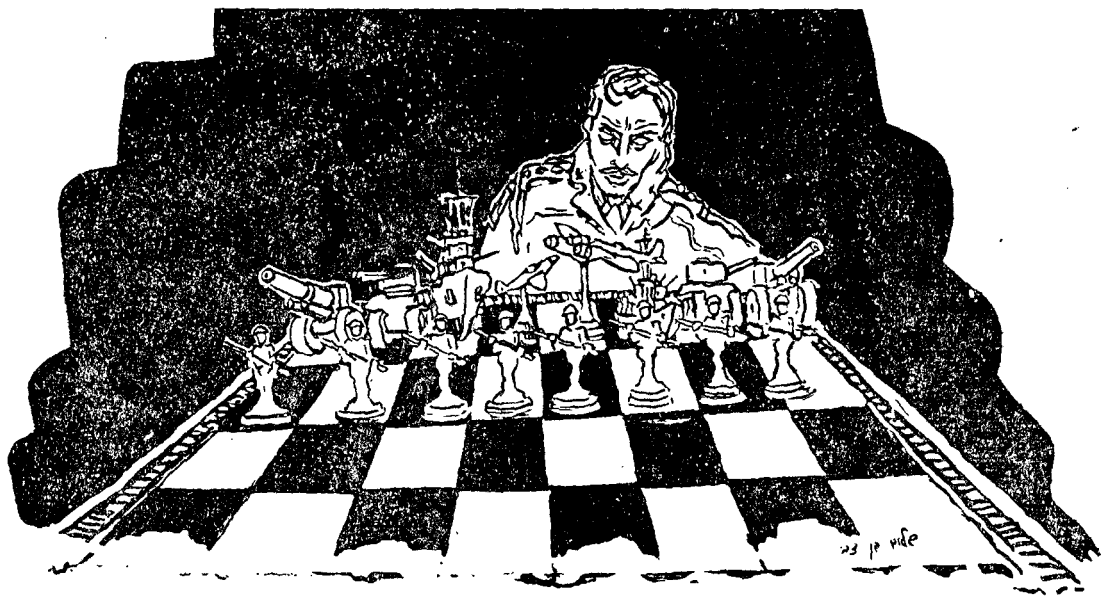

סגן/אלוף יהודה בן-דוד

אופיה של המלחמה החדשה

ודרכי תכנון המדינה*

העבר — על מלחמות העתיד; וכך מתוך הרגליה-המחשבה הקיימים, המפרידים לחלוטין בין הפעילות המדינית והכלכלית לבין זו הצבאית, בעוד הגבולות שבין פעולות אלו מיטשטשים והולכים יותר ויותר במציאות.

הניתוח שלהלן יגע באותן נקודות בלבד אשר יש להן ערך לגבי הנהלת מלחמה בתנאים החדשים, ולא יעסוק אלא בניתוחן העובדתי גרידא.

העובדות היסודיות, לגבי צרכיה של מלחמה הנגר בעת מן המצב החדש, הן:

א. קיצור המרחקים — עובדה זו מהווה גורם פרובוקטיבי ומגרה לגבי ניפוח ניגודי-אינטרסים בין מדינות: הן משום ההודמנויות להכרעה במפתיע שהוא צופן בקרבו, והן משום שהמגע החי והמתמיד בין מדינות, הנוצר בעקב התנאים האלה, מקיים את הניגודים האלה ומזין אותם בעובדות שוטפות של „חיכוך“, המגבירות שוב את הניגודים (לעתים, עד לכלל הכרה בהכרח של פתרון בכוח-הזרוע). אמצעי התובלה החדשים, המתפתחים והולכים — כגון: האוירון לסוגיו השונים, המוסיף גם עתה לפתח בקצב מהיר הן את מהירותו והן את כושר נשיאת-המשאות שלו — הפכו על פיה את כל קצרת החישובים לגבי זמן ומרחב.

המהפכה התעשיתית העוברת על העולם פותחת לפנינו אופקים חדשים לשימוש באנרגיה ובחומרים, ובניצולם, בצורה אשר טרם נודעה כמותה עד כה. יתר-על-כן: כל שלב במהפכה-תעשיתית זו משמש פתח להשלב חדש וגבוה יותר — המשגיח הישגים שלא ניתן היה כלל, בשלב שלפניו, לשערם — אם להיקף ואם לעומק.

כתוצאה מהאפשרויות הנוספות הגדולות, הנפתחות עם כל שלב חדש כזה — מתקצרים ממילא רוחי-הזמן שבין שלב חדש זה לשלב החדש-אף-ממנו זהבא לאחריו. באופן זה מתפתחת אותה מהפכה בקצב שבדומה-לטור-גאומטרי, ומשום כך נמנעת לגביה האפשרות הבטוחה של הערכה מוקדמת: כי זו מפגרת תמיד לעומת קצב ההתקדמות שבפועל.

מצב-דברים זה, בהתהוותו ובהתחדשותו המתמדת, יוצר קשיים — הנובעים מתוך שגרת המחשבה והרגלי-השימוש במונחים ומושגים — לגבי כל נסיון לנתחו ולהוציא ממנו מסקנות עיוניות, או עקרוניות-פעולה לתכלית מעשית. ואילו לגבי הערכת אופין של המלחמות העתידיות ממשמש גורם זה בלם חזק עוד יותר, וזאת מפני ההרגל ללמד ולהסיק (לעתים — יתר-על-הצורך), מסקנות ממלחמות

* ראה עמוד שני „מי ומה בחוברת“ ע"ה.

רכב-הזחלים הפוטר יחידה לוחמת מן הצורך להיות רתוקה אל דרכי-החבורה, וההלי-קופטר המתפתח ככלי מוביל-גייסות ומעבירים בנקל ובבטחה על פני מכשולים שעד כה נחשבו כבלתי-עבירים — מחייבים עתה את הלוחם לנתח את מרחב-הלחימה ושלוליו לפי קני-מידה השונים לחלו-טין מן המקובלים עד כה. אמצעי הקשר החדשים מאפשרים גם לטכניקה של ענף זה לרדוף, כמעט באותה מהירות עצמה, אחר ההתפתחות שחלה בשטח-הים האחרים — מאפשרים שליטה טובה-למדי על הכוחות הלוחמים, ומסייעים סיוע חשוב לשירותי-מודיעין במסירת אינפורמציה עדכנית, במינימום זמן ומרחקים ניכרים גם יחד.

ב. המבנה הכלכלי והחברתי של החברה-המדינה בת-זמננו עשוי כך שתוכל להפיק מכסית מום תועלת מן הפוטנציאל שלה לצרכי כלכלתה. המסגרות התעשיתיות הגדולות; הצורך באנרגיה ובדלק, במיכון ובחומרי-גלם בכמויות עצומות; הפסיפס המורכב של החומרים, המכונות, כוח-האדם המקצועי והבלתי-מקצועי, התלות של חלק מפעל אחד בעבודה התקינה של חלקו האחר (ושל מפעל אחד במשנהו), התפקיד החיוני שממלאים קוי התחר-בורה ביבשה, בים ובאוויר; הערך, שלא ניתן כלל להפריזו בהחשבתו, של קשר חוטי ואלחוטי תקין — כל אלה מהווים מבנה עדין ביותר, שרק בכוחו של איזון מחושב יש כדי למנוע נזקים ושיתוקים חמורים בקרב, הנובעים מ"פקקים" הנוצרים ב"צוארי-בקבוק" שונים שבו.

"צוארי-בקבוק" אלה הופכים להיות מרכזי-עצבים של מערכת הכלכלה כולה. הם כוללים מרכזי מנהלה וניהול, מרכזי כוח, מרכזי דרכים, נמלים, שדות-תעופה וקשר, ריכוזי חמרי-גלם או סחורות מעוב-דות-למחצה, וכיוצ"ב — שפגיעה בהם עלולה לשחק כב"שרשרת" מחוליה-אל-חוליה, חלקים ניכרים של התעשייה.

אותה יכולת תעשיתית, המחייבת לשמור-מכל משמר על עבודתן התקינה של נקודות-התורפה הנ"ל, היא עצמה היוצרת את היכולת לפגוע באותם מרכוזים עצמם שבארץ האויב, ולהרסם. חומרי-נפץ חדי-שים, פצצות אטומיות, אמצעי המלחמה החימית והבקטריאולוגית, וכיוצ"ב — כל אלה, בתוספת היכר-לת להביאם אל סמוך למטרתם ע"י אוירונים מהירים, או רקטות מונחות — מהווים את הלהב השני של אותה חרב-פיפיות.

ג. הכושר להפיק ולנצל, עד קצה גבול התפוקה, את החומר לצרכים כלכליים, תוך חישוב מדעי לגבי

ניצולת יעילה של כל הטמון ביכולתו המקצועית של האדם, שיבוצו הנכון ושילובו במערכה הכללית; הכושר להפיק מכל חומר את כל תועלתו — אף אלה הם מסימני התקופה. ניסויה המלחמתי הוא בכושר להפעלה מכסימלית של אנשים וחומרים לתכלית שבירת רצונו של אויב או שיתוקו.

בשאיפה להפיק את מכסימום טובת-ההנאה מן הגלום בכוח-האדם, בחומרים ובמכונות, נתקל האדם בהכרח גובר והולך לכוון את המהלך ה"טבעי" של מכונת הכלכלה המדינית — ואף לשנותו — לקראת ביצוע מגמתו זו. ע"י כך הופר משטרה של כל מדינה למעין מסגרת שלמה, אשר תכונה-מראש הוא בגדר הכרח, וביצועו של תכנון כזה מחייב קיומה של רשת הכונה ופיקוח.

אופים של מפעלי-הענק מחייב יצירת מנגנונים ממלכתיים, או ממלכתיים-למחצה, כדי להשתלט על הפעלתם התקינה. אפילו בארץ הדוגלת בקנאות ביזמה חפשית, כארה"ב, מולאמים מפעלי האנרגיה האטומית — הן מחמת ההשקעות הענקיות שתעשייה זו צורכת, הן משום התועלת שיכולה המדינה כולה להפיק מהם — והן מפאת הסיכון הרב שישנו במסירת מפעלי-ענק אלה לידיים פרטיות. "רשות עמק-טנסון" הריהי דוגמה שניה, אם גם מסוג אחר.

בסיכום: ההכרח להדק את המסגרת הממלכ-תית, בתקופה התעשיתית החדשה הריהו מסקנה מהאפשרויות הענקיות הברוכות הגלומות באמצעי-הייצור מחד גיסא ומהתנאים ההכרחיים לפיתוחם היעיל והרציונלי מאידך גיסא. הדבר דורש תכנון מתואם וביצוע מושלם, משולב ומודרך. אכן, זוהי גם מסקנה מיכולת ההרס וההשמדה שתעשיות הענק נותנות בידי מחזיקיהן, כוח-הרס, אשר אין המדינה (כל מדינה, ללא תלות באופי-משטרה) מסוגלת לראות בשוויון-נפש את עובדת היותו נתון בידי אזרחים פרטיים — והאפשרות כי יהא מנוצל לרעתו הגדולה של הכלל.

אותה יכולת שגילתה המהפכה התעשיתית החד-שה לגבי מיצוי גדל והולך של הטמון בחומר — היא ששיתיה אף פנים חדשות למלחמות בזמננו, היא שקבעה את היכולת להפוך את כל העצמה הזו אל כיוון אחד — שמטרתו היסודית היא לכפות, באמ-צעות הפעלת החומרים ע"י אנשים, את רצונו על האויב. לשון אחר: היא ההופכת את היכולת העליונה של הייצור ואת הגשת המוצרים במינימום-של-זמן למקום הנדרש (כתוצאת קיצור המרחקים) — ליכולת הרסנית עצומה. תהיינה האמצאות השונות אשר

תהיינה, הרי בסיכומן אינן אלא גילוי אותה יכולת-היצור.

במלחמות קדומות יותר היה הכוח המופרש למלחמה מתגלם בגייסות, שצידם פשוט למדי, ויש והם היו חיים במידה מסוימת על מה שהיו „מוציאים מן הארץ“ בה נמצאו — ואילו עתה מהנה המלחמה מאמץ-כולל, המופעל על שלושת הממדים הפיזיים ואשר הגייסות הלוחמים לסוגיהם אינם מהווים בו אלא את להב-החנית של המאמץ-המלחמתי הכולל עוד יותר, והמקיף את האומה ואת מנגנון הייצור בשלמותם. ציור מדויק יותר יהיה, אולי, זה של קצה הצינור שממנו מונחתים „חומרים“ (תחמושת ופער לתכלית-שק) על האויב, בעוד כלל-העם מהווה את הגוף הדוחק חומרים לתוך הצינור הלז ללא-הרף. בחוד-חנית זה — בקשיות-גופו, בתקיפותו ובכיוונו הנכון תלויות הכרעות רבות. יתר-על-כן: חוד-חנית זה — הגייסות — הריהו גם הנפגע והנשחק ביותר, מאחר שבעיקרו-של-דבר הוא הבא במגע בלתי-אמצעי עם האויב המזוין. ואולם, במידה שהמכונה שמאחוריו נפגעת או נפגמת, במידה שחוליות חיוניות נסתמות או מתפקקות — שוב אין חוד זה יכול לפעול במלוא תנופתו, ויש אף כי ישותק לגמרי; על-כן משמשות, בדרך הטבע, חוליותיה של מכונה זו אף הן מטרה מהראשונות לפגיעה אויבת.

ההבדל בין מלחמה-כוללת בתקופתנו לבין מלחמות העבר הוא בנקודות דלקמן:

(א) פגיעותם של שני הצדדים — ורגישותם לתוצאותיה של פגיעת זו בכל אזור שליטתם ומרחב המחיה שלהם, משמע: אף בעומק רב מאחורי קווי החזית. מצב זה מוסיף משמעות נוספת למושג ההגנה-בעומק דהינו, הוא מוסיף על כך את ההגנה ע"י פוזור. אכן, „עומק“ המספיק באמת להוות הגנה יעילה לארץ לוחמת ניתן במציאות למספר קטן של ארצות-ענק בלבד.

(ב) היכולת הטכנית לפגוע בנקודות הפגיעות על פי תכנית מחושבת-מראש וגמישה — יכולת הנובעת מכושר חמרי הנפץ ומיעילות האמצעים לשיגורם עד אל המקום הנדרש.

(ג) היכולת לגרוע מחסנו של יריב (לא בעתות מלחמה בלבד, אלא אף בעתות שלום) באמצעים שונים, בחלקם גלויים וחוקיים, ובחלקם מוסתים — הן חוקיים והן שאינם חוקיים — אשר את אופיים אין להגדיר כפעולת-מלחמה במובן המקובל. המלחמה-הטוטלית מעמידה כאויבות, אחת מול השנייה, מדינות או קבוצות-מדינות שאופי המלחמה

ביניהן שוב אין לדמותה, כבימים עברו, למאבק פיזי שבין שני מתגוששים. יש לדמותו לתאנת רצח של שני שונאים-בנפש, המשעבדים עצמם כליל לתאנתם זו והמתחפשים כל דרך להגשימה. שונאים כאלה, בעת שאין הם נמצאים במגע-אלימות הרי הם מכינים ומכשירים עצמם לקראת ההתנגשות העתידה, מתכננים, משחזים זינם, מאמנים עצמם — ואותה שעה גם מנצלים כל הזדמנות להכשלת האויב אף לפני ההתנגשות עצמה.

המדינה החדשה יש והיא דומה, במצבים כאלה, לחיה דרוכה-לקרב כשמונהיגותה המדינית, הכלכלית והצבאית משמשות בתפקידו של המוח, מערכות הקשר-והאנרגיה משמשות כרשת העצבים ומרכזי ההתלטות, ואילו היחידות הלוחמות לסוגיהן השונים מונעות בתפקיד של מלתעותיה ואגרופיה; רגליה — הלוא הם רשת התחבורה המסועפת, רכב התובלה ביבשה, בים ובאוויר, וקיבתה — כל גורמי הכלכלה, הדלק והאחזקה במדינה ומעבר-ליים.

המנגנון הקובע את שיווי-המשקל בין כל אלה — דהינו המנגנון המאפשר לנו (אם נמשיך בנוסח ההשוואה, בו התחלנו) לעמוד על רגלינו, להלך ביציבות ובבטחון ולבצע בתנועות שקולות את מגמותינו במדינה — הריהן אותן מסגרות-הנהלה מאוזנות ויעילות, המנהלות אותה והמושפעות, לחיוב או לשלילה, ממסכת הגופים הקיימים בה. זו מסכת הכור ללת יחסי מפלגות, גזעים, דתות, מיעוטים תרבותיים וכיו"ב.

מיוכרת העובדה שבעל-חי מסוים במידה שהוא מפותח יותר, בה במידה גדלה והולכת רגישותו לגבי פגיעה במרכזי הפעולה שלו — במוחו בעצבו ובמנגנון שיווי-המשקל שלו. מן המפורסמות הוא שבעל-חיים מן הסוג הנמוך יותר נפגעים הרבה פחות מפגיעה במוח מאשר אלה המפותחים יותר.

כדי להכות במדינה שמבנה התברתי הוא פרימיטיבי, די להכות בגפיה ובמלתעותיה — שהם (בלשון ההשוואה שלעיל), אינם אלא גופי הצבא הלוחם בשדה-הקרב. ואולם, כדי לחבל ביכולת-הפעולה של מדינה חדשה יש לפגוע גם במפקדותיה, במנהלתה הפוליטית, במרכזי הקשר, התובלה והאנרגיה שבה. אם יש ממש בדימוי המלחמה לפעולת-רצח — שוב תהיה הכרזת מלחמה נראית כמעשה חסר-טעם. יתקבל על הדעת שהצד התוקף ינקוט באמצעים דוקא כדי להרדים את היריב, להטעותו, להדהימו ולהביאו לידי מצב של הלם (הכל בהתאם לצורך ולמסיבות) — באופן שכוונו-המכה יונחת ברגע שהוא ימצא במעין שיתוק; שיתוק שיבוא אם

מפני מצב של תרדמה ואם מפני מצב של הלם. בחירת מקום הפגיעה (בזמן של שלום או בעתות מלחמה) מועדה, היקפה וצורתה — יקבעו בודאי לאור השיקולים הבאים:

(א) מהו ערך תוצאת הפגיעה, אם תצליח. ערך זה עלול להיות חיובי לגבי נקודות מסוימות בעוד שיהיה חסר-חשיבות או שלילי — לגבי נקודות אחרות. אם בזמן שלום נעשית פעולת לחץ לשם שיתוק כלכלי בענף מסוים — יהיה גם צורך לשקול, אף מעבר לתחומי התוצאה לגבי אותו ענף עצמו, באם אין פעולה זו מעלה את כוונות היריב בענף אחר, או אם שווה הנוק הפוליטי בתועלת הכלכלית, ואם שווה הנוק הכלכלי בתועלת הצבאית — וכיוצא ב.

(ב) מהו משך הנזק? האם יש ביכולתו להשפיע תוך הזמן הנדרש על מהלך הפעולות בכללן? כמה זמן ידרש כדי לתקנו? מה אפשר לעשות כדי למנוע תיקונו וכיצד משפיע שיתוקו על המערכת הכללית של האויב, בכיוון של שיבוש לוח-הזמן? גים שלא אם בהכנה למלחמה ואם בביצועה?

(ג) מהו מחיר הפגיעה? האם שווה התוצאה לערך ההשקעה? האם אי-אפשר להשיג ע"י אותה השקעה תוצאה כדאית יותר?

(ד) מהי מידת ודאות הפגיעה? גורם זה יקבע לא מעט בביצועה של פעולה נתונה. הוא יקבע את מקומה של הפעולה במערכת יתר הפעולות, יקבע אם פעולות אחרות תהיינה מותנות בהצלחת הפעולה הזו, או שהיא תהיה פעולה עצמאית, ולאור סיכויי ההצלחה, יקבע סופית, אם הפעולה תבוצע או לא.

(ה) מה מידת הנוק הכרוכה באי-הצלחה? בסעיף הראשון לעיל נרמזו גורמים הבאים בחשבון לגבי תוצאת הפעולה. ישנן פעולות שכשלונן מסוכן במידה שאין להשוותה לרנח שיופק מהצלחתן. גורם זה, יחד עם סיכויי ההצלחה, ישפיעו במידה נכרת ביותר על שיקולי הביצוע.

(ו) בד בבד עם שיקולי כל הגורמים הנ"ל — ייבדק מקומה של הפעולה בתוך רשת הפעילות הכללית; וזאם היא מכרעת, או שהיא בעלת ערך משני בלבד. כמות הכוח, שעם יכול להעמידה לתכלית מלחמה, הנה סיכומם של יכולת כוח-האדם, של ציוד-המלחמה ושל הכוח-המוסרי של העם. במידה שהוא יכול לשעבד את כל מערכתו הכלכלית והתעשייתית — הוא יכול ליצור לעצמו את התנאים האסטרטגיים לנצחון.

האמנות האסטרטגית הנה, בסופו של חשבון,

האמנות ליצור עדיפות-כוחות במלחמה. עדיפות זו נוצרת בשני הדרכים — בדרך של הגברת כוחנו, ובדרך של הריסת כוחו של האויב. בימינו, יותר מאשר בכל תקופה אחרת, ניתן ערך גדול והולך להקמת כוחות והגברתם, ארגונם הנכון והגשמת הגמישה והמהירה למקומות-התורפה.

כללו של דבר: מלחמה מודרנית היא, באופיה ויסודה, מלחמה טוטלית. כל ארץ המתארגנת למלחמה ומתכוונת לקראת מסגרת שתהא פחות מקיפה מזו — מעמידה עצמה בסכנת כשלון.

תורות-בטחון של מדינות ומטרותיהן האסטרטגיות — המוצאות את ביטוין הבולט כלפי-חוץ בגורמים הכרוכים במבנה גבולותיהן — נושאות אתן מספר מסקנות הנובעות מגורמים אחרים, אשר גבר לוח המדינה מהווים רק את בטויים החיצוניים. מטרות מדיניות של מדינות — וביחוד מטרות מדיניות-החוץ שלהן — הן גם בבחינת מסקנה מאינטרסים כלכליים ותולדותם. הן עלולות גם לשאת אופי של אידיאה חברתית, המבטאה משטר מדיני-כלכלי; הן עלולות להסתוות ע"י גורמי דת, גזע וגורמים אחרים (ויש גם שגורמי הדת והגזע, או אידיאות רוחניות ופוליטיות, הופכים להיות גורמים פסיכולוגיים ומדיניים, ה"גורמים-את-עצמם", מפאת סיבות הנעוצות בהרגל, במסורת ובתנאי התפתחותם).

מכל-מקום מהוה הגורם הכלכלי, החומרי — המרצא-לעיתים את ביטויו בבעיות גבולות ובאינטרסים בעלות על שטחים ואזורים חיוניים, או חיוניים-לכאורה — גורם עיקרי בתורות הבטחון. בד בבד עם מידת מיצויים הגוברת של התנאים החומריים ומקור רות-היכולת החומריים, שהגיעה בתקופתנו לשיאה — הופכים גורמים אלה להיות ראשונים-במעלה, ומודגשים על פני גורמים אחרים.

התורות ה"גיאופוליטיות" — על חלקיהן האובייקטיביים-מדעיים ועל החלקים הסובייקטיביים אשר כל ארץ מאמצת לעצמה לפי דרכיה — הפכו, בכוח אותם הגורמים הנ"ל עצמם, אבן-פינה מקובלת בכל ניתוח של תורת-הבטחון אשר למדינה, במובנה הרחב ביותר.

מליצות דתיות, חברתיות ואידאולוגיות, משמשות להסוואת המטרות; אך התוספת הכלכלית-הצבאית והפוליטית המלווה תורות אלה, היא המהות למעשה את השאור-שבעיסה.

תורות-הבטחון המהוות פונקציה של המטרות המדיניות שלהן — אופין קשור ביסודו למדיניות-החוץ של אותה מדינה. ואף-על-פי-כן הריהן, למעשה, תולדה ישירה של הגורמים הצרים את צורת

מדיניות-הפנים שלה: של תנאי קיום האוכלר-סיה, של המשטר הכלכלי-החברתי ושל מטרות המדינה בהתפתחותה הפנימית.

בזמנים הקודמים היה אפשר לו לסכסוך-שבכוה, הנובע מניגוד אינטרסים, שיהא "רדום" לפרק-זמן ממושך למדי — ולעתים, אף שימצא במשך הזמן פתרון מניח-את-הדעת, ואולם, אינטנסיביות החיים הכלכליים-התעשייתיים בימינו — ומכאן, של החיים בכללותם — החריפה את הבעיות אף כלפי פנים וקירבה בהכרח את נקודות-השיא של התנגשויות-שבכוה אלו.

תורת-הבטחון של מדינה מושתתת על סיכומן האסטרטגי הכללי של מטרות המדינה, ביחסן אל מטרותיהן של מדינות אחרות — ועל סיכומן של הדרכים שיש לנקוט כדי להגשים את מטרות המדינה, בתוך התנאים ויחסי-הגורמים האלה.

תורה זו מביאה בחשבון את המטרות הנוגד-דות והכוחות העומדים מאחוריהן; את התנאים האובייקטיביים להגשמת המטרות ואת חישובי הזמן-המרחב: לגבי שלבי המעבר מן הסכסוך-בכוח, אל המצב בו הוא עלול להיחפך לסכסוך-בפועל — ומכאן עד אל הנקודה בה עלול הוא להיחפך לסכסוך מזוין.

אין תורה זו בסיס ל"הכנת-מלחמה" (במובנה המצומצם) אלא זוהי פעולה של מחשבה הכוונה, לגבי תנאים נתונים, שתכליתה הנשאפת להשיג את מטרות המדינה ללא-מלחמה, אמנם, אם תהיה התנגשות מזוינת בלתי-מנענת, ונכפית עליה — או תהיה תכליתה שהמדינה תכנס למערכה כשלצדה עדיפות-כוח מראש, עדיפות המאפשרת להשתמש ב"פרק-המלחמה" עצמו כבשלב בו חלה הפגנת-כוח המשתקת את רצון היריב מלכתחילה, והכופה עליו את התנאים הנרצים. תורה זו הופכת להיות מעין מצפן, לפיו יכוונו, עוד בזמני השלום (ותמיד), כל מאמציה של המדינה לקראת מצב בו עלולה להקפות עליה הכרעה בכוח-הזורע. באופן זה יימצא בידיה עודף-הכוחות (בזמן ובמקום המתאימים) הגדרש להשגת ההכרעה האמורה. במידה שהכוח איננו מספיק לכך, באותה עת* — דרוש לפחות שיספיק למניעתה של הכרעה שלילית.

ניתן לומר כי התכנון הכלכלי-המדיני הופך להיות הכרח-יעילות לגבי כל מדינה חדישה, ובלעדיו אין אפשרות של איוון תעשייה, אין אפשרות למנוע משברים חכופים וחולכים, שעל רקע רמת-הייצור הגבוהה ומידת-המיכון הרבה, הריהם מהווים גורם מפורר מתמיד במבנה משקה של המדינה, גורם

המביא ל"בריחה" (של הון ושל כוחות-עבודה) מענף ייצור אחד למשנהו בקצב הרסני; אכן, באותה מידה עצמה אין תכנון זה גופו יכול להתעלם מהבעיות שמציגה לפניו תורת-הבטחון. התפיסה, המבדילה בין "הזוית" ו"עורף" במלחמה, התישנה, כמוסבר לעיל, המלחמה כוללת עכשיו מאמץ טוטלי של העם כולו, על כל שכבותיו ועל כל "עומקו". כן התישנה כתוצאה מאותם הגורמים, התפיסה, המקובלת-בעבר לגבי תקופות-הזמן בהן יש לעסוק במה ששייך למלחמה, והיא עלולה להטעות טעות קשה. שוב אין להבדיל עתה בין המאמצים שיש לעשותם עוד בזמן שלום לבין המאמצים בזמן מלחמה (מלחמה "מוכרזת" או זו "הקיימת בפועל"); כשם שאין להבדיל הבדלה סכימטית-מדי, במאמץ-התכונה הכולל, בין המאמץ להכנת הצבא, במסגרותיו, לבין המאמץ המדיני והכלכלי של המדינה, אשר יש לקיימו באורח מתמיד, לשם השגת אותה עליונות הדרושה לה כדי לזכות במטרותיה.

דרוש, עתה, איפוא, תיאור מלא בין הפער לות השונות של כלל האומה לשם כוננות לקראת מלחמה אפשרית — כשם שדרוש הדבר באותה המידה, בשביל היכולת לקיים שלום טוב.

אין ספק, שלגבי מדיניות מרחיקה-ראות אין קיימים, למעשה, שטחי ניגוד, או אף חיכוך יסודי, בין תורת-בטחונה של המדינה לבין תכנונה הרגיל; וזו הראשונה מהוה בו חלק אורגני. ודאי, שלגבי חיי-יום-יהיו חיכוכים כאלה קיימים (והדבר יורגש במיוחד משיתחילו להקדיש תשומת-לב ומאמץ לנסיונות של תיאום תכליתי כזה) באותה מידה ממש כפי שהם קיימים בשטחי-חיים אחרים. ה"ניגודים" שבין מדיניות-הווה ומדיניות-עתיד קיימים בכל שטח שהוא, ותמיד קיים הצורך לפשר ביניהם ולמצוא את דרך-הביניים, שתהא הולמת את המטרות הרחוקות והצרבים השוטפים כאחד.

בסיכום הכונה לקראת תקופת מלחמה חייבת להיות חלק מן התכנון הכולל של המדינה. בדין הוא, שתהא מתלווה לכל שטח משטחי חיה של המדינה — הפורטיס והכלכלי, החברתי והחינוכי, התעמולתי וכיוצא. היא חייבת להכין את הבסיס לפעילות הדרושה לכל שלב במאבק הבלתי-מזוין והמזוין כאחד, לאורך כל שלבי הזמן — קודם מלחמה, על סף מלחמה, וב-מלחמה.

ואמנם כך הוגדרו לעיל שלושת שלבי הכוננות למלחמה: כוננות בזמן שלום, על סף מלחמה (או במעבר ממצב של שלום למצב של התנגשות-בכוח) ובמלחמה.

שליבים אלה מכילים סוגי-פעילות, השונים מאוד באופיים ובמהותם; הדבר המאחד אותם הוא ה"תכ"ן" המ"תואם, ועליו אמנם מוטלת המלאכה להבטיח את מסקניות-ההכנה, את התכליתיות ואת עקביות הפעולה.

הכוננות בזמן שלום תלבש את הצורות הבאות:

א. הרמת הפוטנציאל-הלוחם וארגון למלחמה. בכך תיכלל כל הפעילות החברתית הפוליטית והכלכלית של המדינה שמטרתה להגביר כוח, ליצור קשרים ולהכין תנאים לנצחון במקרה של מלחמה.

פוטנציאל זה, יהא גבוה ככל שיהא, ערכו למלחמה יימדד לפי היכולת לארגנו לקראתה באופן כזה שיוכל להיות מנוצל בכל תנופתו.

שלב זה של פעולה זהה, למעשה, עם מטרת המדינה בכללותה ושאיפתה להתחזק; ללא-ספק ניתן, בעבודת-תיאום נכונה, להגיע לכך שאף יבוצע כראוי. כאן תיכלל גם כל הפעילות לארגונו של הכוח-הלוחם על כל מסגרותיו, תוך סדר-העדפה הנובע מן התנאים המסתמנים לקראת מצב-מלחמה צפויים. למותר להזכיר כאן על הצורך החיוני לתאם תיאום הדוק את הפעילות הזו עם המאמצים לחיזוק כוחה הכלכלי של המדינה. אין זה קשה, ע"י חישובים מוטעים של הגברת כוח צבאי בלבד, להביא לידי הריס כלכלי; כשם שקל מאוד — וכך אמנם אירע לא פעם בהיסטוריה — להזניח, מתוך הרצון להגביר יכולת כלכלית וחברתית, את המכשיר הצבאי — דבר, השם לאל את כל התועלת הצפונה ביכולת האמורה, במידה שיחסר הזמן להפכה ליכולת צבאית בעוד-מועד.

ב. הנמכת הפוטנציאל-הלוחם של האויב יב"כ"וה, באמצעים מדיניים, כלכליים ואחרים. "תנועות-כיתור" פוליטיות וכלכליות לגבי היריב הצפוי, ערעור מצבו עוד קודם-מלחמה — אלה מהווים בעצמם את מחצית השניה של אותה תמונה. ישנם אמצעים חוקיים אשר בידי מדינה להשתמש בהם, ואכן — ישנן מדינות, המשתמשות בהם לא מעט (כגון — החרם הכלכלי של מדינות ערב על ישראל), כדי להפחית את יכולתו של היריב ולעשותו, לקראת מלחמה, חלש יותר מכפי שהיה עשוי להיות אלמלא ננקטו אמצעים אלה נגדו — וע"י כך, אולי, אף לערער את רצונו למלחמה.

ג. אותם השטחים, הניתנים-לפגיעה, שבתחום הפוטנציאל-הלוחם, האויב, ואשר אין לפעול נגדם בזמן שלום — מחייבים, עוד בזמן שלום, תכנון והכנת

מכשירים לפעולה.

כל האמצעים המתוארים לעיל משתבצים במערכת התכנון היומיומי של המדינה ומשמשים, ביחד עם גורמים אחרים, מכשיר-מכון לכלל פעולותיהם של מוסדות הממשלה.

על סף מלחמה — משמע, באותו פרק-זמן שאיננו-שלום ואינו-מלחמה, פרק-זמן שמשכו אינו קבוע והוא, לרוב, קצר יחסית — יושקעו מאמצים נוספים על אלה של זמן-שלום, כשלפניהם מספר מטרות:

(א) הוצאתה של העצמה-הלוחמת מן הכוח אל הפועל והעמדתה הכן למלחמה. שלב זה, במידה שהוא מקדים יתר-על-המידה, עלול למצוץ מיכולתה של המדינה בטרם-עת ולהחלישה; ובמידה שהוא מאחר מדי — אין בו עוד כדי להעמיד את כל העצמה הנדרשת מול האויב ברגע הקריטי — הינה באותו רגע בו עלולה להיווצר הכרעה לרעת המדינה הנתקפת האמורה.

(ב) בשלב זה מוסיפים — וביתר אינטנסיביות — לנסות ולפגוע בפוטנציאל של האויב, בדרכים שכבר תוארו ובמידה שהדבר ניתן ונראה ככדי — גם לפגוע בכוח-הלוחם.

עם פרוץ המלחמה תהיה המטרה הראשונה להרוס את-כוחו הלוחם של האויב, או להגיע לשיתוקו ע"י פגיעה באותן נקודות-פגיעות שבעורף-הסמוך ובעורף-העמוק, שבלעדן אין צבא חדיש מסוגל לבצע את משימותיו. אך בה בשעה ימשכו גם המאמצים להריסת הפוטנציאל-הלוחם שלו. מעשה זה יהא מותנה — ומוכנה, באשר לסדר ההעדפה — בתנאים, בחישובי אורך המערכה ובסיכויי תוצאות הפגיעה; אך למעלה מכל ספק הוא; שבמלחמה חדישה מהות הפגיעה במקורות-כוחו של האויב ובדרכי התחבורה והקשר שלו, בתעשיותיו ובמרכזי האנרגיה, חלק מן היעילים ביותר בתוך המערכה הכללית.

בצד המאמץ הצבאי הכללי ולהריסת האויב, ייעשה כלפי פנים מאמץ להגברת מידית ומכסית מלית של הכוח-הלוחם, תוך נקיטת צעדים לסיכול פגיעתו של האויב, על כל אותם האמצעים בהם הוא עלול להשתמש: החל בפצצות-מונחות, הפצצות אוויריות, הרעשות מהים — וכלה בפעולת "גיס-חמישי", מלחמה פסיכולוגית וכיוצא ב.

פעולתה הכלכלית של מדינה בימינה, הכוזלת תכנון לזמן שלום, מחויבת להביא בחשבון את תורת הבטחון של המדינה. היא חייבת ללוות את תכנונה

לזמן שלום בתכנון לקראת תקופת מלחמה. התכנון החברתי הכלכלי כלפי־פנים בדין הוא שיכיר ויביא בחשבון את מעגליהן של המדינות־היריבות ב־ כוח: עליו לפעול למען גרוע מכושר־הלוחם — בדרכים החוקיות הניתנות בזמן שלום — תוך תכנון מרחיק־ראות, תוך בחינת כל נקודות־התורפה שב־ מערכתו של היריב, ונכונות לפגוע בהן בזמן מלחמה. מכאן, שקיומה של מדינה בתקופתנו מותנה ב־ מאמצה הטוטלי לשמירת האינטרסים שלה — מאמץ מתמיד, אשר לגבי מדינות אויבות־בכוח יהא ביכולתו להשיג בזמן שלום אותם ההישגים שערכם הוא חיוני לגבי ההתמודדות העלולה לבוא. זאת ועוד: מאמץ מתמיד ומחושב זה יש בכוחו למנוע מלחמות, יש בכוחו לדחותן או, לפחות, להקנות למדינה תנאים נוחים יותר בעת מלחמה במידה וזו תיכפה עליה.

מאמצה הטוטלי של המדינה לגבי הכשרתה לקראת מלחמה בכל השטחים, אשר בהם גלחת מדינה בתנאים החדישים — בחזית כבעורף, ביבשה כבים ובאוויר, וכן בתחומי זמן שונים — מעמידה בפני בעיה נוספת המסבכת לא־במעט את מלאכת התכנון.

אם בזמן שלום חייב המאמץ להיות מכוון לכך שמינימום מן הכוח יבוצבו על כוננות מופרות, ועם זאת יקיים את הכוננות הדרושה להבטחת־יומיומית של המדינה, וכן גם לא יפגר בזמן ובהיקף־האירגוני לעומת הרגע־הקריטי הצפוי, כך שלרגע זה יוכשר מכסימום המאמץ לפעולה ישירה — הרי כל אותו מאמץ אירגוני שומא עליו להביא לידי יכולת כפולה באותו רגע בו תידרש המדינה להתחלץ למלחמה: כוחה צריך שיהא אז כוח מאורגן בדרך כזו, שבעת־רבעונה אחת יוכל לרכז מאמץ מספיק לפעולת הכרעה, הינו, שיוכל לרכז יחידות ציוד, מנגנון־תחבורה ואמצעיה, וכל יתר האמצעים למאמץ עליון במסגרת זמן מצומצמת־יחסית, ועל־ידי־כך להשיג כושר־מהלומה מכסמלי. בה בשעה עליו להיות גם בריכולת להתחזק מסגרת־כוח מס־ פיקה למצב מלחמה „רגיל“, למשך עת ארוכה למדי; הינו — נדרש ממנו גם שיהא בכוחו לפצל את מאמץ הרצון לאורך עת ארוכה ועל־ידי־כך להשיג כושר־התמד מכסמלי.

נקל להבין, כי לא הרי זה כהרי זה, ואפילו גם מבחינת יכולת הגיוס הממשית; כי יש וניתן להשיג מאמץ עליון לתקופה קצרה, בעוד אין יכולת לקיים דריכות־מלחמה מתאימה לתקופות ארוכות יותר. ויתכן גם אחרת — שמתוך ליקויים בארגון

ובתכנון תהיה יכולת לגייס את הכוחות רק באופן הדרגתי, הינו, להשיג כושר־ההתמד ממושך יותר, אך לא כושר־מהלומה מכסימלי. גם חישובי הצרכים האחרים, שלא בשטח הגיוס, הם שונים לקראת שתי מגמות כאלו; גם ההעדפה, למשל, לגבי חלוקת מצרכים בן צבא ואזרחים, הכונת התעשייה הצבאית, ריתוק כוח־אדם לתעשייה וקיום המשק בכללו — כל אלה הגם שונים במידה ניכרת לצורך הנקיטה במגמה האחת או ברעותה; והרי עלולים להדרש שני הדברים גם יחד.

אכן, קוץ הבעיה טמון ביכולת לבצע מעברים כאלה ממצב־למצב במהירות מספקת. גמיונות המבנה החברתי־הכלכלי־הצבאי — היא שעלולה אזי לקבוע גורלה של המדינה. התנאים הקשים והמורכבים האלה — כשהם מוארים באור העובדה, שבמלחמות העתידות יופנה ודאי מאמץ מכסימלי להריסת כוחו של האויב בהקדם ובו בזמן יידרש מאמץ מכסימלי נוסף למניעת הצלחת פגיעות־הוא בכל מרחבי ההחזקה של המדינה — דורשים ריכוז יכולתו השלמה של העם. עקרונות החסכון בכוח הופך להיות אחד מאבות־העקרונות לכל התכנון האסטרגי של המדינה. בלי חסכון קיצוני בכוח לא תוכל מדינה לעמוד בדרישות של המלחמה, הן בזמן ההכנה לקראתה והן בזמן הנהלתה; וככל שמדינה היא דלה יותר באמצעים כן מחייב יותר עקרון זה.

חסכון בכוח פירושו: השגת מכסימום תוצאה במינימום השקעה. הוא מושג ע"י ארגון והפעלה יעילים לגבי כל ענין וענין, מן הקטן ביותר עד הגדול ביותר. הוא מושג ע"י קביעת שיווי־משקל נכון ונכון בחלוקת הנטל וע"י קביעת סדר־ההעדפה מחושב ומדוקדק, הנבחן לאור התנאים והאפשרויות. הוא מושג ע"י השימוש היעיל ביותר בסך־הכל של הכוחות העומדים לרשות המדינה, הפנייתם לחזית העיקרית ואי בזבזם ופיזורם לפעולות־משנה חסרות ערך מכריע. הוא מושג ע"י בחירת־זמנים נכונה לגבי הפעילות המבוצעת, בחירה המביאה בחשבון בשיקוליה גם את הזמן הדרוש להכנת הפעולות, כדי שתוכלנה פעולות אלו לזכות בהצלחה. סדר־ההעדפה יביא בחשבון בשיקוליו גם את צרכי הפעילות כלפי פנים — זו הנושאת אופי קוצ־ סטרוקטיבי־בונה, שתפקידה להתכונן למלחמה — וגם את צרכי הפעילות השלילית הפוגעת, משך אותה תקופה, באויבים־בכוח (משמע פעילות פוליטית, כל־כלית, צבאית, חברתית־תעמולתית וכיוצא־ב — כשה־ מסקנות נקבעות לאור סיכויי תוצאותיה).

מחירה של כוונות מלחמיות, בתנאים החדשים, הוא כה גבוה עד שרק דרך אחת למדינה לעמוד בה בלא להיתרס מבחינה כלכלית, דרך זו תובעת שכל פעולה המבוצעת ע"י המדינה — כאזר — חית צבאית, דרך נציגיה הרשמיים והבלתי־רשמיים — תיבחן לא רק לאור הצורך בפעולה זו עצמה אלא גם מתוך ביקורת־מוצא מתמדת של טובת־ההנאה האסטרטגית שתופק מהפעולה הזו. משמע — באיזו מידה מתגבר ע"י כך הפוטנציאל־הלוחם של המדינה או באיזו מידה נפגע הפוטנציאל־הלוחם של היריב.

מכאן, שהטיפול בבעיותיו־הוא — לנוכח צרכי המצב האסטרטגי — חייב להיות מענינו של כל משרד ממשדי המדינה וכל פקיד ממשלתי, החל מרמה מסוימת ואילך.

התהליך של הגברת כמות ההשקעה, בכוח אדם ובחומרים הלוקחים חלק במלחמה והמתבוננים בה, התקדם והלך בהתמדה. יחד עם זה עלתה בהתמדה חשיבותם הכללית, במבנה המדינה, של הגופים המנהלים את הצבא ומכונים אותו לתכונת־המלחמה שלו.

במלחמת־העולם השניה היתה הנהלת המלחמה בידי ראשי הממשלות של המדינות הלוחמות. אך הדבר האופייני במיוחד למצב החדש הוא זה, שראשי הממשלות, שהפעילו וכינונו למעשה את כל המוסדות הממשלתיים, ניסו לתאם את מאמצם (ולא תמיד הצליחו בכך, מחוסר הכנה וחוסר גופ־תיאום קיימים ומאורגנים מראש) בשביל להפעיל מכסימום כוח, ולתאם פעולת הכוחות־הלוחמים עם המאמץ הכולל של המדינה.

הראיה הנוכחית של הפעלת שלושת הענפים הראשיים של כוח־מוזין — צבא־היבשה, חיל־האוויר וצי־המלחמה — של כל החילות המיוחדים, כל הגופים התוקפניים וההגנתיים, בעלי האופי הצבאי־למחצה או האזרחי, כגון ההגנה־המרחבית לצורתי־השונות, ההגנה נגד־מטוסית, ההגנה בפני "גיס־חמישי" וחב' לגי, וכן כל הפעילות ההגנתית והתוקפנית שבזמן שלום, זו הפוליטית, הכלכלית וכיוצא ב — ראייה כזו חייבת להביא להסקת מסקנות חדשות לגבי כמה בעיות־יסוד; מסקנות, אשר תכתבנה נקיטה באזר־חומ־מעשה חדשים בהנהלת המדינה בזמן שלום, תוך שמירת האינטרסים שלה ופעילותה בזמן שלום — מזה, ותוך שמירת כוונותה הלוחמת — מזה; הן יכוונו את ההכנות הנחוצות למעבר ממצבי שלום אל מצבי־מלחמה, ותתאמנה אח"כ אף לפעולה במצבי־המלחמה עצמם.

בה במידה שהעובדות הכרוכות בתכונה לקראת מלחמה־עתידה אפשרית ובהנהלתה חייבות לקבוע בהנהלת כל מדינה בכיוון של ריכוז תכנונה השלם, לשלום ולמלחמה כאחד, של ריכוז יכולתה המנהל־תית, של אפשרות השתלטותה על חבלות־מבית — בה במידה חייבות אותן העובדות להשפיע את השפעתן גם על הארגון הצבאי, היקפו, צידו, ואימונו. בעית "הרגע הקריטי" של המלחמה, הרגע שבו עלולה להיות הכרעה שלילית, הנה נקודת־המוקד לקביעת כל סדר הקמת הצבא, ארגונו והחזקתו. סדר־ההעדרה כולו יהיה מושפע מן ההערכות לגבי נקודה זו, שיש לשקלה שיקול מדוקדק ומוקפד לאור התנאים הגיאוגרפיים והטופוגרפיים, יחסי הכוחות, המגמות של היריב הטכסיסים שיופעלו על ידיו, ולעדכנה באופן מתמיד.

משרדי ממשלה ומטות צבאיים חייבים לתכנן במשותף — תוך התחשבות הדדית מכסימלית, לשם השגת מטרת כוללות ומשותפת — ולחלק ביניהם, בבהירות גמורה, שטחי פעולה אשר לא תמיד ההסדר זה המקובלת (והמיושנת) בין תפקידים צבאיים לבין תפקידים אזרחיים תולמת אותם.

ההכרח באיחוד פונקציות ממשלתיות וצבאיות במסגרות פועלות מתאמות קובע צורך להבהיר ב־תוך הצבא חלוקה ברורה בין מפקדות לחומות שאר פין הוא טקטי ביסודו, לבין מטות גבוהים, הפועלים במסגרות המשותפות עם גורמים ממשלתיים. המפקדות־הלוחמות תהיינה חלק ממערך־המלחמה הכולל, שיופעל כאשר יוכשרו התנאים, ע"י סוגי הפעילות האחרים, להשגת נצחון בפעולה אופרטיבית. הגדרת תפקידים כזו תמנע שתי סכנות:

א) שתפקידים צבאיים־קריביים הדורשים מסגרת לר־חמת יוטלו על גופים בלתי־צבאיים וכתוצאה, תהיה יעילותם לוקה.

ב) שהצבא יטול על עצמו תפקידים שאופים הוא אזרחי — וכתוצאה מזה יתפור מאמצו הלוחם, בעוד שנסיבותיו להפעלתם של גורמים שאינם צבאיים בדרכים המקובלות בצבא והמתאימות לו — יפחיתו בסופו של חשבון את כושר הביצוע בשטחים אלה.

כתוצאה חלוקת־תפקידים ברורה יבינו אנשי־צבא שפעולת גופים אזרחיים, אף שהיא נראית לעתים מסורבלת, אטית ובלתי־יעילה, בסופו של דבר משיגה את שלה בדרכיה היא; הם ילמדו את הקשיים העומדים בפני הגופים האלה — ובעיקר ילמדו לדעת, שאין ברירה אחרת אלא לבצע את המוטל על המר־סות האזרחיים דרך מוסדות אלה.

לעומת זאת, יושפעו, ללא ספק, המוסדות האזרחיים מאורחות-המנהל היעילים של הצבא, אשר את תקלף מהם את גינוני-הצבא החיצוניים — יכולים הם לסייע לא-במעט בהחדרת סדר וכושר-ביצוע אף בגופים אזרחיים.

במהלכו של שיתוף-הפעולה בין שני הצדדים, ילכו המוסדות העליונים ויאחדו בתוכם את הטוב שבשתי השיטות — וע"י כך יחסכו למדינה אמצעים רבים.

על מדינת ישראל כופים התנאים בהם היא נתונה מצבים המחייבים אותה למצוא גישה בלתי-שגרתית

ומתאימה לבעיותיה היא. מחד גיסא עומדת היא במצב חירום צבאי מתמיד, בגבולות רעים ופרוצים ובנקודה גיאופוליטית רגישה — כשהיא מנסה לפתור את בעיותיה ולהגשים את יעודה, כאחד, ע"י עליה, התישבות וביצרון — מצב, המצטרף לסך-הכל של הררי-קשיים ממש; אך, מאידך גיסא — הריהי מדינה צעירה, שאינה כפופה למסורות ומנהגים מקודשי הזמן וההרגל; היא נמצאת במצב דינמי של התהוות ודרכה מותנית ע"י מדיניות של קידמה והתפתחות. מן הראוי לנסות ולחדש גם בשטח זה של תיאום-תכנון כולל, שלא לשם קיום מצנת-חידושים בלבד אלא לשם השגת יתר יעילות ויתר בטחון.

9

למתכנן הצבאי דרושות תכונות רבות ושונות: ידיעות, והגיון מוצק — מזה, וחוש בריא — מזה; כשרונות והבנה טכניים, מעוף-מחשבה והעזה. לא לעתים קרובות יימצא אצל איש אחד מיוזג-סגולות שכזה. על-כן מונח לעתים כה קרובות פתרונה של בעיית תכנון צבאי נאות — כמוצא היחידי ממעגל זה של תביעות חמורות ונחוצות — **בשיתוף הפעולה**, שבין **קבוצה** של אנשים שונים. אכן, זהו **פתרון-בתנאי**: — שידעו אלה לעבוד יחד באופן כנה, שיטפחו מחשבה משותפת וגישה אחידה, אשר יהיה בה כדי לשמש אמת-מידה נאמנה לפתרון של כל בעיות התכנון החלקיות, המהוות, לאחר ככלות הכל, אחדות אורגנית אחת של מחשבה, ארגון, ביצוע ותיאום צבאיים.

אלוף י' רטנר

